mogą się zmniejszyć — przy
urządzeniu dobrem w Du-
chowieństwie. 1793.

SKUTKI
Nowey Filozofii
Spokoyności Kraiowey grożące, mogą ſię zmieyszyć po wielkiey Części

przy

Urządzeniu dobrym

w

Duchowieńſtwie

1793.

Satis triumphat modò apud paucos bonosquè accepta; nec indoles ejus est placere multis.

Lip.

Smutne wydarzenia w Wieku ośmnastym, okropna Rewolucya w Francyi dały nam widocznie poznać, żeśmy się dużo zmylili; sądząc: iż Wiek nasz w oświeceniu przewyższył poprzedzające.

Uczuliśmy z zadrżeniem że lubo Sztuki i Nauki w tym Wieku przyszły do dość wysokiego doskonałości stopnia; ale gdy w wielkiey, a oswieceńszey części Europy, Religią miano za Fanatyzm; a Zwierzchność za przećiwną rzecz Prawu człowieka, doczekaliśmy się za tym, iż Wiek nasz tak wychwalony rownać się poczyna w Fanatyzmie Wiekom Dziesiątemu y Jedenastemu.

W tamtych Wiekach Fanatyzm z źle z rozumianey Religii, krew ludzką

 rozle-

rozlewał; Dziſieyszy Fanatyzm z źle ułożonego Prawa człowieka, z opuszczenia Prawideł Religii z rownąż tamtych wiekow zaiadłością krwią ludzką ſię paſie.

Tamte Wieki, Sztuki dowcipem Grekow i Rrzymian wypracowane, i w potomności na pamiątkę, w twardych kamieniach zoſtawione; zaniedbywaniem pożytecznych Nauk, wprowadzeniem ponurey Kontemplacyi, i dziwactwem nabożnym, przytłumiły — Dziſieyszy, odżywionych na nowo Nauk, i Sztuk pamiątki zatraca, w Samey Ich wzroſtu Stolicy; Pamiętne ludzkiey ręki dzieła wywraca, Wſpaniałe krusząc na kawały Poſągi.

Coż tu więc, o takim oswieceniu mówić? ktory Dzień więcey chwalić lub ganić należy? czy ow okropny *La Saint-Bartholemi 1572.* z Fanatyzmu ſpłodzony? czy ten nie mniey ſtraszny *1792 Dn. 10. Sierpnia* przy ludzkości z źle zrozumianego Prawa człowieka wynikły?

Filozofowie nowi w powabnym Stylu dawne Sekty Greckich Filozofow wygrzebawszy, i nic nowego nie przy-

przydawszy, znaleźli w Publiczności potwierdzenie — Zastarzałe tamtych Mędrcow dumania w lat Kilka set ponowione, wzięły postać nowości, ktora zawsze ludziom się podoba — a iak dawno też same Sekty w ludzkim Narodzie wiele krwawych narobiły pamiątek (1) iak owych Brutusow ręce uzbraiały na Cezara; iak samoboystwa mnożyły przykłady, tak i teraz obiecanych w Kśiążkach uchybiaiąc celow do okrucieństwa i srogich czynności omamionych przyprowadzaią ludzi; I bydź inaczey niemoże, bo z iednakowych przyczyn, podobne wypadać powinny skutki.

Rządy kraiowe zawsze w tym naybardziey błądziły że wslizgaiącey się zarazie, nie zapobiegały skutecznie.

W tym momencie wystawia się myśl osobliwsza, iż Rządy kraiowe, nigdy prawie dostateczney ostrożności nie miały. W dawnieyszych wiekach Władzy Duchowney zbytkuiącey granic nie przepisuiąc, pozwoliły Inkwizycyom ludzi okrutnie palić — Dziś iad Religii, i zbyteczney rozwiozłości, rożnemi pismami w Sentymenta wrażony, żadnemi, zakazami nie był wstrzymywany,

ny,

ny; lub przynaymniey bardzo oboiętnemi.

Ale tey myśli daley nie roztrząsaiąc, zdaie się: iż My ludzie, nigdy środka w rzeczach nie trzymamy, tylko zawsze z iednego brzega, przerzucamy się nc drugi.

Ta Nowa Filozofia, kłorey nieszczęsliwie doświadczone skutki dały krwawe oznaki, ze Jey Maksymami, ani Prawo człowieka utrzymanym, ani kraie pomyślnie rządzonemi; ani lud spokoynym, i szczęśliwym bydź może; zacznie poniewolnie bydź opuszczoną; a przestawszy zwać się nowością, wzakątach tylko Bibliotek zostanie; czekaiąc może jaki dziesiątek wiekow, aż ią ludzie spokoynością utrudzeni znowu wskrzeszą.

Przyidźie się wkrótce wrócić do prawdziwego zrzódła uszczęśliwienia człowieka, do iedyney w życiu pocieszaiącey nadziei, to iest: Religii. — Przyidzie bydź posłusznym Zwierzchnościom, które choć uciążliwe (bo z ludzi złożone) bez nich iednak spokoynym bydź niemożna; nawet przeistaczać

ſtaczać ie uſtawicznie, ieſt przedſięwzięciem z doswiadczenia szkodliwym.

Zdaie śię więc rzeczą nieochybną, że Prawidła Religii w oziębłych i obłąkanych Nową Filozofią umyſłach oſłabione, każdy Rząd Kraiowy umacniać powinien, ieżeli za lada powiewem okoliczności obalonym bydź niechce.

Miniſtrowie Religii, to ieſt: Duchowni w pierwszym poważeniu i uszanowaniu bydź powinni na nowo — Ale tu dopiero nayzawikłańszy węzeł trudności rozwiązać potrzeba.

Stan Duchowny chcąc ſkutecznie Swiatło Religii przyćmione wyiaśnić, chcąc od Swieckich z szczerością i prawdziwą chęcią bydź naśladowanym; ſam ſiebie naypierwey ma ułożyć, a długim czasem uchybione powierzchowności do ſwoich karbow naprowadzić.

Wszyſtkich wiekow doswiadczenia nas uszą, ze Prawa y zwyczaie, do czasow bywaią ſtosowanemi; dla tego w Stanie Duchownym, prócz Prawideł Religii, procz Dogmatow nigdy nieodmiennych, niektore zwyczaie i rzeczy poprzemieniać by ſię powinny.

Po-

Postrzegamy iż na swiecie Rządy i Ustawy Cywilne bądź naychwalebnieysze z czasem mieniąc się, od pierwiastkowych prawideł dużo odchodzą, z ktorych powodów Prawodawcze Ciała poprawą i odmianą ich nieustannie zatrudniać się muszą; tak właśnie iż się zdaie bydź Wolą Opatrzności, aby się ludzie mieli zawsze czym zatrudniać.

Duchowny Stan rownie z ludzi złożony z natury rzeczy mogł swych niektorych uchybić przeznaczeń; wypada więc konieczna potrzeba, aby sam w swoy Rząd iak naysciśley weyrzał; Ile że ten czas ten Wiek teraz nastąpił, w ktorym cywilnego oświecenia aż za wiele; w ktorym Stan Duchowny więcey nierownie przykładem, iak nauką przewodniczyć powinien; bo oswiecony choć obłąkany z drogi Religii umysł prawdziwego potrzebuie przekonania; a naymieysze w Duchownych błędy postrzeżone, bardziey iak przez *Microscopium* w swych oczach powiększa.

Nie wchodząc zatym w inne rodzaie zwyczaiow, ktorych Stan Duchowny znalazłby potrzebę poprawić, naywidocznieysze i bardziey w oczy biiące przytoczyć należy — I tak Fundusze nie-

niektore przed kilku wiekami może potrzebne, dziſia iuż ſtały ſię mniey potrzebnemi i zbytkuiącemi; a potrzebne zoſtaią bez funduszow.

Kościołow po niektorych mieyscach zbyteczna mnogość, a w niektorych ledwie podobieńſtwa do Kościołow ſtoią.

Dla wielu Plebanow czynnych i pracuiących ledwie wyſtarczaiące do życia dochody, a do nieczynnych przy Kollegiatach (2.) Urzędow obfite Fundusze.

Należy więc aby Duchowieńſtwo w ſwoich funduszach zrobiło rodzay Ekonomiki, żeby fundusze mniey potrzebne i zbytkuiące zniosło, a na iſtotne i przydatne w tych czasach obrociło, nie czekaiąc na nie nowych Fundatorów — Nie powinna w tym razie wymawiać powszechnie przytaczana odpowiedź, to ieſt: żeby nieodmieniać *mentem Fundatoris*, bo i Fundator do czasow, i potrzeb ſtosuiąć ſię, gdyby teraz zył, pewnieby myśl ſwoię odmienił — I tak Parafie iedne zbyt obszerne i ktorym Xięża wydoſtarczyć nie zdołaią, drugie szczupłe a bogatsze, te wszyſtkie porównanemi bydź powinny.

Po

Po wszyſtkich Parafiach Proboszczowie lepsze dochody maiący, ſwoy dochod do kieszeni ſchowawszy, kontentuią Wikarych dwóma lub trzema ſet złotemi, z czego oni bywaią obowiązanemi swiatło y drobnieysze opędzać wydatki; A że taka Penſya niewyſtarczyłaby na ich wyżywienie miewaią dodane Akcydensa całkiem, lub przez połowę, to ieſt: od Chrztow, Pogrzebow, Slubow &c.

Ten Duchowny podatek ieſt rzeczą bardzo krzywdzącą ſamychże Duchownych, i naśmiewaiącym ſię z Religii przeciwnikom, niemożna bez zarumienienia ſię odpowiedzieć gruntownie; bo iak to brzydką zatrąca chciwością i niesprawiedliwością; żeby pieniędzmi opłacać rzeczy Swięte, rzeczy od Boga nam udzielane przez ręce Duchownych. — Procz tey tak chydliwey nieprzyzwoitości wypadaią niezliczone zdrozności. Xięża Subalterni raz z potrzeby życia, drugi raz z namiętności wrodzoney ludziom mienia co raz więcey, kładą cenę Arbitralną za pogrzeby i inne obrządki podług maiątku Parafianow, tak że czasem ubogi człowiek i bydlę oddać muſi w niedoſtatku pie-

pieniędzy. — A choć by się może znalazły ustawy między Duchownemi zwane *Jura Stolæ*, znać że te ustawy nie bywaią dopilnowane od Starszych, kiedy doświadczenie przeciwnie po wielu mieyscach wskazuie.

Te opłacania rzeczy Swiętych całe Duchowieństwo plami w oczach publiczności; te czynią ten Stan nayinteressowańszym nie tylko w wyższych ale i w prościeyszych Stanach ludzi; a wpatrzywszy się w dawnieyszych Wiekow Dzieie, te były naymocnieyszym pozorem Lutrowi do zrobienia tey nieszczęsney w Religii Rewolucyi, ktora w sumnieniach sprawiwszy odmianę narody rozróżniła, a wznieciwszy nienawiść w rodzaiu ludzkim, krwią Europę zarumieniła.

Zapobiegną Duchowni, tym tak biiącym w oczy zwyczaiom, kiedy Wikaryowie lepszemi będą opatrzeni Pensyami, a dopiero Zwierzchność Duchowna doglądać będzie nieustannie, aby Wikaryowie lepiey opatrzeni nieważyli się brać ani od Chrztu, ani od Pogrzebow, ani za kartki od Spowiedzi, tak od ubogich iako i bogatych, chociaż by i Ci ostatni dla znikomey Pompy sami

co ofiarowali. — Fundusz zaś na powiększenie Pensyi Wikarym za wspomnione Akcydensa, znaydą Duchowni sami między sobą niepotrzebne i zbytkuiące wprzod pokasowawszy — A wreszcie każda Parafia chętnie się zrzuci na stałą dla Xięży składkę, chcąc uniknąć tych arbitralnych opłaceń, ktore ubogich ciążą.

Idzie potym potrzeba nieoboiętna, wynalezienia Funduszu dla tych osob, ktorzy na Plebaniach, za ludzką idąc ułomnością, albo się rozpiiaią, albo dzikiego nabrawszy Ducha na Wsi, ustawiczne z Swieckiemi czynią zwady, a czasem i nie przykładne prowadzą życie — Na takich trzeba aby Stan Duchowny osobne poczynił Fundusze, żeby dostrzegłszy takich, zaraz ich odmieniał, nie czekaiąc oto skargi Kollatorow, bo tego Starsi Duchowni pilnować winni, ani czekać żeby takich Swieccy Processem przekonywali, ktory zazwyczay dla Swieckich iest trudny między Duchownemi — Sami siebie iak naysciśley pilnować powinni — Jest to punkt bardzo istotny, i więcey za sobą ciągnie złego na Stan Duchowny, niżeli sobie wyobrazić można.

Trafia ſię często iz Swieccy uſkarzaią ſię na takowych, ale powszechną zwykli odbierać odpowiedź, gdzież go podzieiemy? po takiey odpowiedzi, przymuszeni ſą Swieccy cierpieć, ale zaiątrzenie i pogarda dla Duchownych ztąd ſię w ich ſercach pomnaża.

Były z takowych i tym podobnych powodow ſłyszane Proiekta, aby Xięzia na Penſye poszli; lecz dla niepewności wypłacania Penſyi w przypadku Woyny, lub nagłey odmiany Rządu, lepiey żeby ten Stan naypotrzebnieyszy i naypowaznieyszy miał pewność gotową wgruntach. — Niech ten Stan nie zna ucisku, ktoremu pierwiaſtkowe oświecenie (3.) cały kray winien. — Jeſt iednak pewny rodzay dochodow, ktory nayszkodliwszym zdaie ſię bydź dla Duchownych, a to ſą dochody w Propinacyach.

Wie cała Publiczność Polſka, iż niemasz Wsi ani Miaſteczka, gdzie tylko ieſt Propinacya Xięża, aby tam bez gorszących z Xiędzem obeszło ſię kłotni — Każdy Xiądz Propinacyą maiący, choćby niechciał, muſi ſię ſam nią zatrudniać i prawie szynku pilnować; Niema on czasu, nie ma ſposobności

przy-

przyzwoitemi fwemu Stanowi zaprzątnąć się zabawami, a wszedłszy w nałóg tego Gospodarstwa, zaczyna bydź złym przykładem Parafianom. — Takie więc dochody powinny bydź uchylone, a raczey na ich mieysce ułożenia porobić z Dziedzicami lub Miastami.

Odwróci się tym sposobem niewyczerpane źrzódło, nieustannych kłotni Duchownych z Swieckiemi; Zapobiegnie się ułomnych Xięży rozpuście, ktorey to niebespieczne trunkowe Gospodarstwo staie się naturalną przyczyną.

Wyszczegulnić daley przypada, i mowić o znaczney bardzo części Duchowieństwa, to iest: o Zakonach; Te piękne Zgromadzenia, z swych ustaw kościołowi potrzebne, w tym dzisiay znayduią się Stanie, że za niemi mowić przynależy.

Ciężko teraz widzieć przychodzi Człowiekowi dobrey Religii, iż te Zgromadzenia w tym Wieku są właśnie znieważone, za nie przydatne widziane, i prawie tylko iż tak rżekę cierpiane. — Przyczyny, tego niekoniecznie trzeba upatrywać w osłabieniu Religii, bo

bo wielu pełnych Katolickich Sentymentow ludzi, też same o Zakonach utrzymuią mniemania — Ale wyżey tych przyczyn siągać należy; Pewnie te Cele i potrzeby dla ktorych były te szanowne Zgromadzenia zakładane iuż ustały; Pewnie dawnością czasu od pierwiastkowych prawideł nie co usunęły się, i tak naturalne czyniąc wnioski okazuie się iż nieużyteczność tych Zgromadzeń sprawiła dla nich w Publiczności zniewagę.

W dawnieyszych Wiekach (4) kiedy nauki w Swiecie rzadszemi były na ow czas w zgromadzeniach zakonnych swoy iakiżkolwiek przytułek miały, w tamtych mowię Wiekach w ktorych każdy dobrze Urodzony połacinie i Katechyzm umieiąc więcey niepotrzebował, na ow czas zakonnik mogł bydź użytecznym dla młodzi, w ten czas był poważanym bo miał sposob zasługiwać na to; Ale teraz gdy nauki w wyższym stopniu będąc, po Klasztorach mniey są znane, stały się istotną przyczyną dla ktorey o ich umnieyszeniu, lub znoszeniu Publiczność mowiła — Ale nie nalezy przypuszczać tych krzywdzących myśli względem tych zgro-

ma-

madzeń niech tylko użytecznemi Ich zrobią dla wſpołeczeńſtwa, a zaraz dla ſiebie na będą w Publiczności szacunku, ſami Zakonnicy wdzięcznemi będą tey odmiany, bo wieleż to u nich oſob z rzadszemi Talentami niszczyć i niczemnieć muszą; ktore i ſobie i Zgromadzeniu ſwoiemu na poważanie zaſłużyć by mogly, gdy by nauki odmienili w ſwych Konwentach — Niech Zakony te, ktore Fundusze w Dobrach maią nietykaiąc Reguł i uſtaw ſwoich odmienią przecię ſposob nauk niech zamiaſt Aryſtotelesa, Szkota, i Dysput (5.) wybrawszy zdatnieyszą Młodzież posyłaią ich do Akademiow, żeby ſię cwiczyli w Fizyce, Lekarſkiey sztuce, w Matematyce, Geometryi, a tak za czasem mogli by bydź użytecznemi Klasztorom i Kraiowi, zyſkali by szacunek i poważanie powszechne — Ich Klasztory i Fundusze nie były by widziane za próżny cięzar dla Kraiu, ale za użyteczne dla Młodzieży Obywatelſkiey (6) wychowania mieysca.

Widziemy iak Zgromadzenie Piarow choć w małey bardzo liczbie pożyteczne Kraiowi czyni wyſługi; Przypominamy ſobie z żalem, iak Zgromadze-

dzenie Jezuitow było przydatne, kiedy w tych czasach Obywatele po Prowincyach wychowanie swoich Dzieci albo Osobom z zagranicy zbiegłym i nieznaiomym powierzać muszą albo na los puszczac — A takowe Zakonow ułożenie nie tylko uwolniłoby ich od lekkiego poważania od Publiczności, ale i owszem uczyniłoby ich uzytecznemi i miłemi wspołeczności członkami, wszak żadna zakonna Reguła nauk niezakazuie.

Zakony zaś z Jałmużny zyiące niech by się zatrudniały opatrywaniem chorych i Aptekami. Wyższe Duchowienstwo mogłoby łatwo w Rzymie przełozyc potrzebę tych odmian dla Zakonow, a za dołożeniem się Rządu Kraiowego do skutkuby to przyiść musiało.

Słyszane bywaią, i w dawnych Dzieiach doczytać się można nieustannych między stanem Duchownym a Swieckim zawiści — Swieccy mowią ze Xięża zawiele posiadaią, a Duchowni że ich Swieccy krzywdzić usiłuią.

Obydwa mniemania dużo się z prawdą zmiiaią, a każde z swey strony ma

pozór słuszności — Wiedzieć naypierwey należy, że nasze w Polszcze Duchowienstwo, nie iest w istocie tak bogate, iak w innych Kraiach; Ale złe ułożenie Funduszow, czyni to o nich rozumienie — Wieleż to Prelatur, Kollegiatow, Probostw iest bogato obdarzonych, a ktorych cel żadnych ani dla Swieckich, ani dla Duchownych nie niesie korzyści — A wieleż przeciwnie ubogich Plebanii w ktory Xięża w nędzy zostaią bez opatrzenia — Coż dopiero mowić o Kaprysowych Funduszach, ktore się zowią *Gratiæ*, to iest: Wsi ktore Biskup może rozdawać ko mu chce, tak iak przed tym Król Starostwa.

Nie za oboiętny także Cél trzeba uważać niechęci Swieckich do Duchownych; Parafialnych Kościołow spustoszenie — Weszło to w zwyczay u Duchownych że gdzie Kościoł lub spustoszeie, lub się spali, Zwierzchność Duchowna zaraz nalega na Dziedzica, aby Kosciol reparował, albo nowy stawiał; Jeżeli nie; to spustoszały Kościoł pieczętuią; Jeżeli daley Kollator nowego Kościoła albo niechce, albo nie iest w stanie fundować, władza Ducho-

wna

wna przenosi natychmiast Nabożeństwo do bliższey Parafii, niezastanawiaiąc się nad niewygodą Parafianow, ktorzy dla odległości mieysca muszą się bez Sakramentow obywać — Opuszcza Zwierzchność Duchowna mieysce; Lecz dochody z Funduszu zniszczonego lub spalonego Kościoła odbierać punktualnie niezaniedbywa.

Sprawiedliwa iest wtym Swieckich do Duchownych uraza — w każdey Parafii Kosciol i Fundusz do niego, iest od Dziedzicow mieysca pierwiastkowo nadany — Czyż się nie należy aby z dochodow od Dziedzicow raz nadanych utrzymywali sobie koscioły — Czy słuszna aby kto darowawszy komu konia, był obowiązanym oraz innego mu kupować w przypadku gdyby mu ten darowany skaliczał.

Jeżeli Proboszcz lub Pleban spadłego Kościoła wystawić niezdoła, czemu *officium* z obfitych sobie Dobrodzieystw od Swieckich nadanych tych spustoszałych kościołow po Parafiach nie ma naprawiać bez nalegania na Kollatorow, a czasem ubogich — Tu dopiero zbytkuiące *Gratiæ* mnogość po Katedrach Wikaryuszow mogłaby bydź zastąpioną

pioną prawdziwemi Parafialnych Kościołow potrzebami.

Znaydzie nieochybnie Stan Duchowny wiele i innych Funduszow między sobą, ktoremi zastąpi wynikłe w tym wieku potrzeby — Naprzykład czy nie zadziwi każdego mnogość Kościołow w Krakowie? gdzie prawie na każdey ulicy kilka kościołow widać — A każdy ma Fundusz, każdy potrzebuie utrzymywania.

Ludność Krakowa ledwie sześciu lub siedmiu wymagałaby Kościołow, a tam ich liczyć można na sześćdziesiąt i z tey przyczyny iedne pozamykane, a w drugich procz Ubogiego przy drzwiach nikogo nie widać.

Cóż mowię po tych martwych Funduszach nie lepiżby ie porozdzielać na ubogie parafialne Kościoły, a nie Kollatorow przynaglać do ich poprawy — Nie lepizby Szpitale dla ubóstwa nadawać, aniżeli próżne miedzią pokryte Gmachy utrzymywać w iednym mieyscu — Nie lepiz Seminarya Bogaciey opatrzyć, i w nich z dokładną pilnością mieć dozor aby Xięża tam sposobieni dla Stanu Duchownego nie tylko O-

brząd-

brządkow Kościelnych i Téologii uczyli się, ale i obyczayności łagodności sposobu mowienia pożytecznych Kazań nabywali; Dość więc żeby ieden Cyrkuł lub Podział Miasta miał ieden Kościoł a resztę poprzedawszy, Kapitał z Funduszami złączywszy, na wzwyż wspomnione potrzeby obrocić; To co się mowi o Krakowie, o Poznaniu i innych Miastach rozumieć się należy.

Nie trzeba raz poswięconych Bogu Funduszow na użytek Swiecki obracać ale Fundusze podług potrzeb i czasow na lepsze obracać, rostropność przynagla i radzi.

Stan Duchowny nie może pragnąć, aby Swieccy nowe robili Fundusze na wypływaiące potrzeby; bo przez tyle Wiekow po wprowadzeniu Wiary w Kray, iuż dość wiele Ciż sami Swieccy w swoich Poprzednikach nadali ziemi i Funduszow, ktore tylko rozrządzać dobrze należy — A gdyby mieli zawsze Fundusze nadawać Swieccy, toć za czasem cały kray zamieniłby się w Fundusz Duchowienstwa. (7)

Narzekaią Duchowni ze na Seymach Swieccy, to na Biskupstwa, to

na

na Opactwa opłaty narzucać usiłuią; ale niech rozważą zaraz; że na Fundusze zbytkuiące Kazdy chętniey narzuci podatek, niż na pracą nabyte Dziedzictwa — Lecz kiedy Fundusze będą obrocone, na Szpitale, na Seminarya, na Kościoły Parafialne, zadnemu Seymuiącemu nieprzyidzie na myśł tam podatek narzucać, gdzie ludzkość, sprawiedliwość taki Fundusż utwierdza.

Wyrzuca Stan Duchowny z czułością, że Seym Biskupstwom Dobra poodbierał, a naybardziey idzie o Xięstwo Siewierskie za Biskupa Oleśnickiego pieniędze kupione; Tam Duchowni obwiniaią Swieckich o zgwałcenie Prawa Własności. Miiam wszystkie przyczyny ktoremi Stany Seymuiące mogły by się tłómaczyć z tych czynności, lubo nayważsza władza tłómaczyć się nikomu nie winna; Ale wiem: ze taka iest w Narodzie naszym o Wiarę gorliwość, takie w Swiekich dla Stanu Duchownego Uleganie, że Dochody z Biskupstw zbytkowne, a na gwałtowne potrzeby Kraiu odebrane, może się skłoni kiedy powrocić.

Tysiączne iednak powody, będę zawsze

wsze Seymuiących zniewalać, aby te dochody z Biſkupſtw na ſkarb odebrane, niewracały ſię na Użytek prywatnych osob iak przed tym; Ale żeby póty w ſkarbie właśnie iak w zaſtawie trzymane były, póki Stan Duchowny nie okaże gdzie, miane bydź wrocone dochody obroci, i na iaki użytek przeznaczy.

Stan Swiecki nie ma Prawa rzeczy Bogu poswięconych odbierać; Ale iako nadawca tych dochodoch; iako Dobrodziey z swego Dziedzictwa Fundusze Duchownym nadaiący — Ma Prawo — Ma nawet powinność ſpytać ſię i dochodzic, iak ſą obracane Fundusze, ktore z potrzebami odmieniac ſię winny.

Nieprzełamany wſtręt Duchownych ktory zawsze okazuią aby Swieccy w Ich nie wdawali ſię Rady i Urządzenia, nie ma zadnego Pozoru ſłuszności — Bo Stan Swiecki co do Dogmatow, co do Ceremonii Kościoła wdawać ſię niema zamiaru — Lecz do Dochodow, Naddziadow swoich pracą nadanych może ſię wdawać i powinien.

Przypuścił wszakże i Stan Swiecki Du-

Duchownych do Senatu do Urzędow, do Magiſtratur, pierwsze nawet wyznaczaiąc im mieysca, ktorych Prerogatyw nie we wszyſtkich doſtąpili Kraiach; a iakże można pragnąć i chcieć aby wzaiemnie Swieccy nie mieli wpływu do Funduszow i Ułożeń między Duchownemi (8.) w rzeczach zwłaszcza Ich Intereſſuiących?

Zdaie ſię więć bydź potrzebą konieczną, potrzebą nawet w tym Wieku naglącą, aby w każdey Dyecezyi, naywyższy Duchowny z ſwemi tylko Plebanami, i z dwoma z każdego Woiewodztwa na Seymiku obranemi Delegowanemi Swieckiemi Obywatelami ułożył te wszyſtkie potrzebne w Duchowienſtwie odmiany. — A potym wraz wszyſtkie Dyecezye pod naywyższą Duchowienſtwa Polſkiego Głową z Delegowanemi znowu od Seymu osobami te uſtawy, te odmiany dla pożytku Kosciola potwierdzili i uſkutecznili.

W ten czas oſłabione w Relgii Umyſły wszyſtko Dobre z ſtrony Duchowienſtwa widząc tym większe przekonanie mieć będą że Religia prawdziwym ieſt Narodu ludzkiego szczęsciem, iſtotną spokoyności kraiowey twierdzą, a nie

nie wolność (9) nową Filozofią obiecywana, ktorey ludzie próżno szukaiąc własnie iak mgłę po powietrzu rękoma przytrzymać usiłuią.

---

(1) *W wieku Juliusza Cesarza, Oktawiana, i w nayświetnieyszych Rzymian czasach też Same Sekty gorę miały co i teraz Epikureizm Stoicyzm i inne Filozofow Greckich Sentymenta, naygodnieyszych ludzi owych czasow były Maxymami, doyiść tego można z samego Cycerona, ktory z swoich naśmiewał się Bogow, dla tego było powszechnym zwyczaiem bez skrupułu życie sobie odbierać, bo przyszłego życia niespodziewali się, Duszę mieli za smiertelną Materyalizm przypuszczali, a ztąd wszelkie zbrodnie były dla oswieconych ludzi oboiętne — Wiara choć Pogańska była tylko dla Pospolstwa zastawioną tak właśnie iak i teraz.*

(2) *Nie czyni się tu wzmianki o Kanoniach Katedralnych, i obszernych Kapituł Katedralnych dochodach, bo te lubo są Du-*

Duchownemi Urzędami, ſą iednak przydatne dla dobrze urodzoney Młodzieży ktora do Stanu Duchownego powołana ma w Kanoniach Katedralnych przyzwoity Fundusz, ktory bywa im przydatny do odbywania Swieckich Funkcyi do ktorych Ich Prawa Cywilne przypuściły.

(3) *Przy przyięciu Wiary Katolickiey w Polszcze za Mieczyſława tak dalece nauki były nieznane w naszych Kraiach iż pomiędzy Swieckiemi Osobami ciężko było znaleść kogo, żeby mogł Dekret napisać, i ztąd w Aktach dawnych znayduiemy, że na Pisarſtwa Grodzkie i Ziemſkie musiano często Duchownych używać.*

(4) *Od czasow prawie Konſtantyna W. tak nauki zaczęły w Swiecie ginąć iż w dalszych wiekach ten był za uczonego miany ktory czytać umiał, w Zakonach tylko zoſtały reszty nauk, i Zakonom winnismy pozoſtałe owych Wiekow Dzieie, ale ta ciemnota nie Polszcze tylko ale całey była wspolna Europie.*

(5) *Dysputy były zawsze wszyſtkich Herezyi w Kościele początkiem, te Kosciol wschodni od Zachodniego rozłączyły; tych*

tych Luter używał do swego wyznania i z żalem doczytać się można; iż wszystkie Sekty z Duchownych prawie wynikły ktorzy w Dysputach zapaleni swe mniemania błędne uporem na reszcie utrzymywali.

(6) Nikt zdatnieyszym bydź niemoże do wychowania Młodzieży iak Zgromadzenia Zakonne; bo Ci z powołania swego do nauk Cywilnych łączyliby Sentymenta Religii, czego po Swieckich wymagać nie zawsze można, a wiele Kraiowi na tym zależy aby Młodzież te pierwiastkowe wyobrażenia, ktore w Młodociannym wieku naytrwaley w umysł się wpaiaią Sentymentami Religii umocniła.

(7) Naylepiey się to wydaie w Woiewodztwie Krakowskim, gdzie prawie większa iest połowa Dobr Duchownych, aniżeli Szlachetnych, a procz tego każda Wieś Szlachecka duchownemi iest obciążona Sumami, ktore tam zowią Wyderkaffy.

(8) Dziwna rzecz iest iż Duchowni rzeczy i Dobra dla Ich użytku i wyżywienia dane, nażywaią Duchownemi, i niechcą zeby się w nie Swieccy wdawali —

A

A do Swieckich Urzędow iako obywatale chcą mieć wpływ.

(9) *Wolność i rowność: ieſt to iedynie Metafizyczne dumanie i zapęd, żeby Pospolſtwo mogło mieć naywyższą w Kraiach Władzę, zaſięgaią Nowi Filozofowie przyczyn na umocnienie tego mniemania od pierwiaſtkowych ludzi Wspołeczeńſtw mowiąc: ze ludzie iednocząc ſię dla porządku iednemu lub Kilkom dali władzę rządową — Więc iuż zaraz widać ze nie wszyscy rządzili; a potym, Ja pewniey rozumiem: ze ludzie ſami wzaiemną wolą nigdy ſię niezIednoczyli; Ale ieden lub kilku mocnieyszych i przezornieyszych wynalezli ſposob do zebrania ich w wspołeczenſtwo, dla tego iak tylko zaſięgnąć możemy z Dzieiow Swiata, w żadnym kraiu Pospolſtwo nierządziło; tyle więc Wiekow doświadczenie powinno nas przecię przekonywać — Nawet i to ieſt prozne wyobrażenie, żeby Pospolſtwo maiąc Władzę w ręku, używało Jey kiedy, ale tylko zuchwalsi i determinowańsi resztą zawsze Kieruią — Wszak i teraz w Francyi Zgromadzenie Narodowe ulegać muſiało w Paryżu rozhukanemu Ludowi.*

Był

Byłbym i Ja sam tego Sentymentu aby każdy z osobna Człowiek mogł mieć wpływ do Rządu Kraiowego, ale widzę że to bydź niemoże w tym okręgu Swiata — W Atenach coż niewyrabiło Pospolstwo? oto w zapędzie swoim naycnotliwszych zabiiało Mężow, a potym z żalu Posągi im stawiało — Jeżeli w Malutkim ciągu Kraiu tak się dziać mogło; Coż dopiero w Narodzie obszernym spodziewać się należy? — Przewidywać trzeba z załośnym uczuciem, że Rząd z nowey Filozofii wyczerpany Narody tylko wzburzy, krwi rozlewu narobi, utrzymać iednak się nigdy niezdoła.